

Kristjan Kaldur

Ka uussisserändajad vajavad eesti keele õpet.

Foto: Urmas Luik /Pärnu Postimees

Uussisserändajate kohanemine Eestis integratsiooni monitooringu andmete põhjal

KRISTJAN KALDUR
Balti Uuringute Instituudi
analüütik

Ligikaudu pooled kõikidest Eestisse saabunud uussisserändajatest soovivad end siduda Eestiga pikemaks ajaks. Aja jooksul nende suhtlemine eestlastega muutub küll aktiivsemaks ja eesti keele oskus paraneb, kuid neile tuleb pakkuda rohkem võimalusi eesti keele õppimiseks.

Esimene Eesti integratsiooni monitooring viidi läbi 2000. aastal ning nüüdseks on neid kahe-kolmeaastase intervalliga korraldatud juba seitse. Monitooringute põhifookus on eelkõige olnud eestlaste ja venekeelse elanikkonna hoiakute omavahelisel võrdlemisel ja uurimisel. Alates 2011. aasta monitooringust on üha suuremal määral hakatud käsitlema ka uussisserändajate kohanemisega seotud teemasid. Seda eelkõige kvalitatiivselt, fookusgrupi- ja süvaintervjuude põhjal. Kuigi uussisserändajate kohanemist on uuritud ka teiste Eestis varem tehtud uuringutega, eelkõige kvalitatiivsete

või väiksemamahuliselt kvantitatiivsete meetoditega (vt viimastest olulisematest nt Kallas ja Kaldur 2013 või Inimõiguste Instituut 2016, sh Eesti elanike suhtumises sisserändajatesse, nt Ainsaar ja Beilmann 2016), on uussisserändajate kohanemise põhjalikum uurimine Eestis alles algusjärgus. Ühelt poolt võib seda seletada asjaoluga, et kuni viimaste aastateni on Eestis suurema tähelepanu all olnud pigem väljaränne kui sisseränne. Teisalt on ka Eestisse saabunud välismaalaste arv olnud viimasel kümnendil suhteliselt väike, kuid see arv on eriti just viimasel viiel aastal suurenenud märkimisväärselt (vt tabel 1).

Siinne artikkel tugineb integratsiooni monitooringu (Kaldur *et al.* 2017b) uussisserändajate peatükile ning analüüsib uussisserändajate kohanemist kvantitatiivselt, kasutades algmaterjalina uussisserändajate hulgas tehtud suuremahulise küsitluse tulemuste andmeid. Uuring viidi läbi 2017. aasta kevadel ning küsitlusankeedi täitis lõpuni 2850 vastajat, kellest enamik olid Eestisse ajavahemikus 2012–2016 saabunud välismaalased (vt täpsemalt ptk 9 meetoodika ja küsitluse läbiviimise osas). Uussisserändajatena käsitletakse siinses peatükis neid inimesi, kes on Eestisse saabunud viimase viie aasta jooksul, kes ei ole Eestis sündinud ning

Rände liik ja aasta	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Töötamine	674	1044	525	546	803	1208	1323
Pere	590	894	787	792	976	1079	1117
Õppimine	405	387	422	571	789	1003	1154
Ettevõtlus	65	134	55	46	25	23	16
Muud alused	119	111	81	92	91	94	76
Rahvusvahelise kaitse saaja ja tema pereliige	17	17	23	10	23	100	171
EL kodanikud	2100	2117	2578	3378	3041	3172	...
Kokku	3970	4704	4471	5432	5748	6679	...

TABEL 1. Sisseränne Eestisse, ELi ja kolmandate riikide kodanikud, 2010–2016

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, autorite arvutused. Tabel ei sisalda Eestis sündinuid, määratlemata kodakondsusega isikuid ega isikuid, kellele on varem välistatud elamisloa mõnel muul alusel

kellele oli väljastatud Eestis viibimiseks esmane tähtajaline elamisloa (kolmandatest riikidest pärit inimesed) või kes oli sel perioodil esmakordselt oma elamisõiguse Eestis registreerinud (Euroopa Liidu kodanikud).

Analüüsi lihtsustamiseks ja võrdlustasandi loomiseks on artiklis läbivalt kasutatud kahte analüütilist kategooriat: vastajad on eristatud vastaja ankeedi täitmise keele alusel (inglisekeelne või venekeelne) ja vastaja päritoluriigi alusel (Euroopa Liidu liikmesriigist või väljastpoolt Euroopa Liitu ehk kolmandatest riikidest pärit inimene). Tegemist on teadliku valikuga, ning kuigi võimalik on luua veelgi täiendavaid nn meta-kategooriaid (eristades vastajad klastritesse geograafiliste piirkondade vmt lõikes), ei ole ükski neist metodoloogiliselt veatu ega probleemivaba – kõikidega neist võivad tekkida küsimused tulemuste tõlgendamisest. Artikkel võtab seega lähtepunktiks integratsiooni monitooringute tervikkontseptsiooni eesmärgiga eelkõige võrrelda eestlasi ja eesti teiskeelset ehk eesti keelt emakeelena mittekoonelevat elanikkonda. Uussisserändajate eristamine samal alusel võimaldab luua täiendava võrdlustasandi Eesti nn püsielanikkonnaga, millega saab täiendava uuringu või siinsete andmete lisaanalüüsi põhjal lisada uue mõõtme

võrdlemaks uussisserändajate hoiakuid ja kohanemist/lõimumist ka näiteks Eesti venekeelse elanikkonnaga.^{1,2}

Kuna Eestis elavate uussisserändajate puhul on tegemist väga mitmekesise rühmaga, esitab artikkel tulemused üldiste tunnuste lõikes, üldjuhul kirjeldava statistikana. Artiklis käsitleme põhilisi kohanemisega seotud teemasid: kontaktid

¹ Artiklis kasutatakse seega kohati selguse huvides inglise keeles ankeedile vastanute kohta nimetust ingliskeelsed ja venekeelsele ankeedile vastanute kohta venekeelsed. See on analüütiline eristus ning ei tähenda, et tegemist oleks nende vastajate emakeele või peamise suhtluskeelelega. Inglisekeelse ankeedi täitjate sihtrühm on päritoluriikide lõikes äärmiselt mitmekesine; samal ajal kui 89% venekeelse ankeedi täitjatest on pärit vene keelt kõnelevatest riikidest (50% Venemaalt, 33% Ukrainast ja 6% Valgevenest).

² Teine seotud probleem antud küsitluse juures on andmete kaalumise. Artikli andmed ei ole kaalutud, s.t tulemuste üldistamisel ei saa teha väga kauguleulatavaid järeldusi kõikide Eestis elavate uussisserändajate kohta. Andmete kaalumise sellise sihtrühma puhul on probleemiline, kuna puuduvad täielikult usaldusväärsed andmed sihtrühma kui terviku kohta – me teame suhteliselt suure usaldusväärsusega, kui palju neid Eestisse igal aastal saabub, aga teadmata on nende täpne väljaränne, samuti ka sihtrühma täpne profiil, nagu näiteks sugu, vanus, geograafiline paiknemine, aga ka rände põhjus või haridustase. Eelkõige on see probleemiks EL kodanike puhul, kelle kohta on arvatud, et paljud neist ei registreeri enda tegelikku rännet ehk elamisõigust Eestis. Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) andmete puhul kolmandate riikide kodanike kohta on probleemiks elamisloade andmise statistika – näiteks võib esmase tähtajalise elamisloa saajal olla Eestis juba varasem elamisloa muul alusel, mistõttu ei ole tegemist täiesti uue Eestisse tulijaga. Vt nende meetodiliste probleemide osas pikemalt ka Kaldur ja Asari (2017).

ja keeleoskus, kuuluvustunne Eestis, kohanemist toetavate teenuste kasutamine, ühiskondlik aktiivsus, soov kodakondsuse järele ning tööturuga seotud hoiakud.

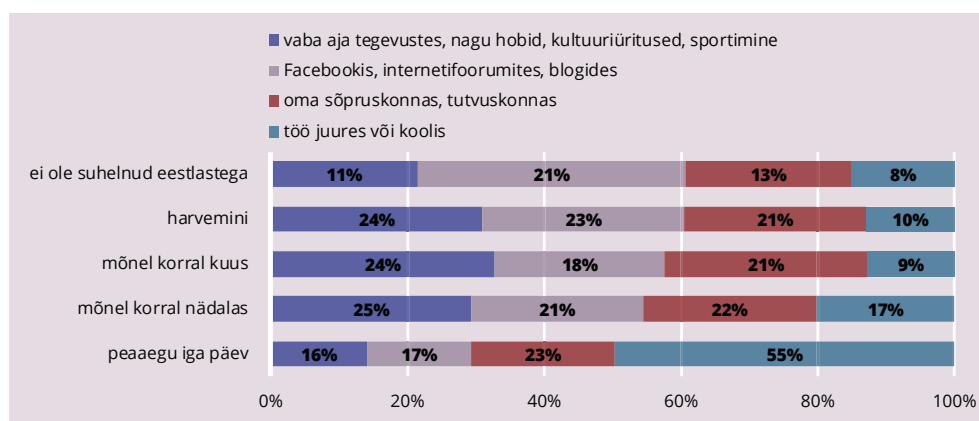
KONTAKTID JA KEELEOSKUS.

Integratsiooni monitooringu 2017 peatükid näitavad, et teisest rahvusest pikaajaliselt Eestis elavate inimeste puhul on ühiskonda lõimumisel oluline ühise suhtluskeele ja kontaktide omamine teiste Eesti elanikega. Ka uussisserändajad ei ole selle osas erand. Kontakte ja keeleoskust, sh eesti keele õpe ja keeleõppe võimalusi uussisserändajatele, on varasemates uuringutes läbivalt nimetatud oluliste elementidena, mis loovad aluse uussisserändajate, aga ka pikaajaliselt siin elavate teisest rahvusest inimeste parimaks kohanemiseks Eesti oludega.

Uussisserändajate seas läbi viidud küsitluse tulemused ei näita siiski, et uussisserändajad oleksid Eestisse saabumisel või selle järel vahetus ja aktiivses kontaktis Eesti püsielanikega.³ Kõikide küsitlusele vastanute ja kõikide suhtlusvaldkondade lõikes (töö juures või koolis, sõpruskonnas, sotsiaalmeedias või vaba aja tegevustes) suhtleb eestlastega aktiivselt ehk igapäevaselt ja mõnel korral nädalas vastavalt

28 protsenti ja 21 protsenti uussisserändajatest. Aktiivne suhtlus eestlastega puudub kokku 51 protsendil uussisserändajaist.

Suhtlusvaldkondi detailsemalt vaadeldes näeme, et põhiline kokkupuude ja aktiivne suhtlemine eestlastega toimub töökohal või (üli)koolis (joonis 1) – eestlastega suhtleb selles keskkonnas 55 protsenti peaaegu iga päev ja 17 protsenti mõnel korral nädalas. Niipea kui töökohalt või koolist aga lahkutakse, kahaneb kokkupuude ja suhtlus eestlastega mitmekordselt – aktiivset suhtlust eestlastega jätkab oma sõpruskonnas 23 protsenti ja vaba aja tegevustes või sotsiaalmeedias ainult 17 protsenti uussisserändajatest. Integratsiooni monitooringu eestlaste ja venekeelse elanikkonna omavaheline võrdlus näitab samamoodi, et põhiline kokkupuude eri rahvusrühmade vahel toimub suuresti vaid töö- või koolikeskkonnas. Seega on uussisserändajate kohanemisel ja pikaajalisema lõimumise ettevalmistamisel oluline roll täita nii tööandjatel kui ka (üli)koolidel, kuna oluline osa vahetust kokkupuutest eestlastega toimub nende kaudu. Seega tasub kaaluda senisest suuremaid võimalusi tööandjate ja (üli)koolide süsteemseks võimestamiseks kohanemise toetamisel.

JOONIS 1. Suhtlemine eestlastega viimase kuue kuu jooksul, %

Allikas: Integratsiooni monitooring (2017)

³ Püsielanike all on käesolevas artiklis silmas peetud kõiki Eestis pikaajaliselt elavaid inimesi.

Eristades uussisserändajate sihtrühmas omavahel ingliskeelsele ja venekeelsele ankeedile vastajaid, näeme huvitavat erinevust nende kahe rühma võrdluses. Ingliskeelsetest vastajatest suhtlevad töö juures või koolis eestlastega peaaegu iga päev 64 protsenti ja mõnel korral nädalas 16 protsenti, kokku on seega aktiivne kokkupuude eestlastega 80 protsendil ingliskeelsetest vastajatest. Seevastu venekeelsele ankeedile vastanud suhtlevad neist vähemal määral nii tööl kui ka koolis, vastavalt 45 protsenti ja 19 protsenti (kokku 64%). Ingliskeelsele ankeedile vastanute hulgas on märkimisväärselt vähem ka neid, kellel eestlastega kokkupuude täielikult puudub: ingliskeelsetel vastajatel puudub täielik kontakt eestlastega sotsiaalmeedias vaid 7 protsendil (venekeelsed vastajad 37%), vaba aja tegevustes 6 protsendil (venekeelsed vastajad 18%) ja sõpruskonnas 4 protsendil (venekeelsed vastajad 23%). Seega näivad tulemused viitavat asjaolule, et ingliskeelsed uussisserändajad puutuvad oma esimesel viiel Eestis viibitud aastal eestlastega oluliselt rohkem ja sagedamini kokku kui venekeelsed uussisserändajad.

Positiivne ja ootuspärane on olukord, mis näitab suhtlusaktiivsuse kasvu olenevalt riigis viibitud ajast (vt tabel 2). Suhtlusaktiivsus eestlastega kasvab aja möödudes mõlema rühma puhul, sealjuures väheneb märkimisväärselt

just venekeelsete inimeste puhul nende inimeste osakaal, kes eestlastega esimesel siinviibimise aastal üldse suhelnud ei ole. Ingliskeelsete vastajate puhul ei ole eestlastega mittersuhtlejate osas aastate möödudes aga statistiliselt olulist muutust, mida võib ilmselt selgitada osaliselt asjaoluga, et ingliskeelsete mittersuhtlejate osakaal uussisserändajate koguarvust on esimesel saabumisaastal juba niikuinii väga väike (5%).

Inimestevahelise suhtluse tõhusaks toimimiseks on üks olulisimaid oskusi rääkida keel(t)es, mis võimaldab uues keskkonnas teiste inimestega suhtluskanali luua. Küsitlustulemused näitavad, et nii inglise kui ka vene keele enesehinnanguline oskus on uussisserändajate hulgas üldjoontes heal tasemel: „valdan vabalt” ehk tinglikult C1/C2 tasemel inglise ja vene keele oskusega on umbkaudu pooled kõikidest vastajatest. Eesti keele C1/C2 tasemel oskajad uussisserändajate hulgas aga praktiliselt puuduvad (kokku vaid 36 vastajat 2765-st). Kokku elab aktiivse eesti keele oskusega (saan aru, räägin ja kirjutan ning valdan vabalt) 2017. aasta küsitlusandmete põhjal Eestis umbkaudu 10 protsenti uussisserändajatest.

Eesti keele oskuses suuri erinevusi ei täheldatud, võrreldes ingliskeelsele ja venekeelsele ankeedile vastajaid alguspunktis ehk küsitletu Eestisse jõudes ja esimesel aastal. Venekeelsed vastajad oskavad

Ankeedi täitmise keel	Eestis viibitud aeg	Peaaegu iga päev	Mõnel korral nädalas	Mõnel korral kuus	Harvmini	Ei ole suhelnud eestlastega
inglise	1 aasta	16	29	27	23	5
	3 aastat	26	27	19	22	6
	5 aastat	28	30	22	15	5
vene	1 aasta	9	21	25	26	20
	3 aastat	7	22	26	24	19
	5 aastat	15	18	33	18	16

TABEL 2. Suhtlusaktiivsus eestlastega Eestis viibitud perioodi lõikes, kõik vastajad, %

Allikas: Integratsiooni monitoring (2017)

inglise keelt paremini kui ingliskeelsed vastajad vene keelt: aktiivse vene keele oskusega on ingliskeelsete hulgas 22 protsenti vastajatest, aktiivse inglise keele oskusega venekeelseid vastajaid on 53 protsenti.

Ajalises võrdluses on täheldatav suund, et mida kauem on uussisserändaja Eestis viibinud, seda paremaks muutub ka tema eesti keele oskus (vt tabel 3). Kolme riigis viibitud aastaga paraneb aktiivne keeleoskus ingliskeelsetel vastajatel 9 protsendipunkti võrra, venekeelsetel 7 protsendipunkti võrra. Viie riigis viibitud aastaga kasvab eesti keele oskus veelgi enam. Samal ajal kasvab aastatega ka erinevus kahe nn keelegrupi vahel – ingliskeelsetel paraneb eesti keele aktiivne oskus 21 protsendipunkti võrra, venekeelsetel aga ainult 12 protsendipunkti võrra.

Selline erinevus võib ühelt poolt viidata asjaolule, et venekeelsed uussisserändajad peavad ingliskeelsetest uussisserändajatest eesti keele aktiivset oskust vähem vajalikuks ja tekib nn keele mugavuslõks, kuna Eestis olles saadakse (lisaks algtaasel eesti keelele) ka vene keeles hästi hakkama ning eesti keelt pole kõrgemal keeletasemel vaja. Teine seletus võib olla, et kuna venekeelsed uussisserändajad jaotuvad üle Eesti palju mitmekesisemalt (liikudes sh sageli ka Ida-Virumaa domineerivalt venekeelsetesse linnadesse), võib põhjuseks olla asjaolu, et eesti keele

praktiseerimise (või õppe) võimalused on kasinamad, mistõttu ei kasva ka keeleoskus. Kolmanda seletusena võib arvata, et eestlased ise suhtlevad ingliskeelsete inimestega meelsamini kui venekeelsetega (nn positiivne kaasamine). Need kolm hüpoteesi vajavad siiski täiendavat edasist uurimist.

Tervikuna on eesti keele oskuse paranemine aastate jooksul kahtlemata positiivne trend, kuid ka selle põhjused võivad olla mitmesed ning vajavad edasist uurimist: näiteks ei pruugi viiendal Eestis viibimise aastal keskmine keeleoskus olla parem mitte seetõttu, et kõik esimesel aastal riigis olnud uussisserändajad on oma keeleoskust parandanud, vaid kuna paljud uussisserändajad lahkuvad Eestist ühe-kahe aasta jooksul (näiteks kraadiõppurid), siis võib pärast nende lahkumist Eestisse edasijääjate keskmine keeleoskuse tase tõsta üldise taseme ka proportsionaalselt kõrgemaks. Lisaks võib oletada, et need, kes ühe-kahe aasta jooksul pärast Eestis viibimist lahkuvad, on ka madalama keeleõppe motivatsiooniga, kuna nad on niikuinii lahkumas ja ei pea vajalikuks keelt õppida.

Kokkuvõtlikult näitavad tulemused, et Eestisse pikemaks ajaks (s.o 5 aastat) jäänud uussisserändajate hulgas on eesti keele oskus keskmiselt kõrgem kui kõikidel neil, kes on viibinud Eestis lühemat aega. Siiski on ka viiendal Eestis

Ankeedi täitmise keel	Eestis viibitud aeg	Üldse ei oska	Saan veidi aru, aga ei räägi	Saan aru ja veidi räägin	Saan aru, räägin ja kirjutan	Valdan vabalt
inglise	1 aasta	37	33	26	4	1
	3 aastat	17	37	33	12	2
	5 aastat	7	29	38	20	6
vene	1 aasta	31	48	19	2	0
	3 aastat	19	48	23	8	1
	5 aastat	11	43	32	12	2

TABEL 3. Eesti keele oskus Eestis viibitud perioodi jooksul, kõik vastajad, %

Allikas: Integratsiooni monitoriing (2017)

**Uussisserändajatel
on aidanud kohaneda
teisest rahvusest sõbrad,
kolleegid või
kaasõpilased,
tööandja/ülikool
ja eestlastest sõbrad.**

viibimise aastal märkimisväärne hulk neid, kelle eesti keele oskus on puudulik või passiivne: selliseid on ingliskeelsete hulgas 36 protsenti ja venekeelsete hulgas aga üle poole, 54 protsenti.

KOHANEMINE JA KUULUVUSTUNNE EESTI ÜHISKONNAGA. Uurisime uussisserändajatelt ka hinnangut nende üldisele kohanemisele Eestis ning erinevaid kuuluvustundega seotud küsimusi. Tulemused näitavad, et keskmiselt peetakse enda kohanemist heaks – ligikaudu pooled (52%) uussisserändajatest hindavad seda väga heaks (skaalapunktid 8–10) ning keskmiselt paremaks (ehk heaks ja väga heaks, skaalapunktid 6–10) hindab enda kohanemist kokku 81 protsenti kõikidest vastanutest.

Aja möödudes paraneb ka inimese hinnanguline kohanemine – Eestis juba viis aastat olnud uussisserändajad hindavad enda kohanemist keskmiselt 7 protsendipunkti kõrgemaks kui need, kes on Eestis olnud ainult ühe aasta (vastavalt 48% ja 55%). Muutus on järkjärguline, tõustes ca 2 protsendipunkti aastas. Eri rühmade võrdluses võib aga täheldada, et venekeelsete uussisserändajate üldine hinnang enda kohanemisele Eestis on ligikaudu 10 protsendipunkti võrra madalam kui ingliskeelsetel vastajatel. Positiivne tähelepanek on aga see, et üldine hinnang paraneb aja jooksul kõikidel – nii ingliskeelsete kui ka venekeelsete uussisserändajate hulgas.

Enim on uussisserändajatel aidanud kohaneda teisest rahvusest sõbrad, kolleegid või kaasõpilased, tööandja/ülikool ning eestlastest sõbrad – ligikaudu üks kolmandik kõikidest vastajatest nimetas ühte või mitut neist teguritest. Ühel viiendikul on kohanemisel enim aidanud kaasa nende abikaasa või elukaaslane (nii eestlasest kui ka teisest rahvusest). Sotsiaalmeedia gruppidest ja kontaktidest on abi saanud ligikaudu 15 protsenti vastanutest ning kohanemisprogrammis osalemist on nimetanud kohanemisel ühena kolmest enim toetavast tegurist 12 protsenti vastanutest.

Seega võib tähtsuse järjekorras eristada nelja suuremat kohanemisel abiks olnud klastrit:

- ▶ sõbrad, tuttavad ja kolleegid,
- ▶ tööandja ja ülikool,
- ▶ vahetu pere (abikaasa või elukaaslase näol) ning seejärel
- ▶ märgatavalt vähemal määral riiklikud struktuurid nagu näiteks Siseministeeriumi kohanemisprogramm või kohaliku omavalitsuse ametnikud.⁴

Keele alusel eristades on ingliskeelsete vastajate puhul rohkem nimetatud abi saamist sotsiaalmeediast (20% ingliskeelsetel ja 4% venekeelsetel); venekeelsetel nimetatud aga rohkem abikaasa ja elukaaslase tuge (8% ingliskeelsetel ja 31% venekeelsetel), mis ilmesti tuleneb mh asjaolust, et venekeelse sihtrühma hulgas on teistest rohkem ka pererändega saabujaid.

Eestis teretulnuna tunneb end enamik uussisserändajaid – selliselt arvab 77 protsenti kõikidest uussisserändajatest. Samuti ei tunneta enamik neist survet oma rahvuskultuurist loobumiseks aga

⁴ Siinkohal tuleb silmas pidades, et Siseministeeriumi kohanemisprogramm sai alguse 2015. aastal, mistõttu ei pruugi osa küsitlusele vastanutest (2014 ja varem saabujad) olla selles osalenud selletõttu, et pole olnud programmist teadlikud. Inimese riiki saabumise aastate lõikes näitavad tulemused siiski suhteliselt sarnast taset, v.a 2013. aastal ja varem saabunute hulgas, kus osakaal on keskmisest madalam).

eestistumiseks (84%). Sallimatust tajutakse pigem enda rahvuse kui religiooni tõttu, kuid tervikvaatena on sallimatuse tunnetamine uussisserändajate hulgas suhteliselt madal: rahvuse tõttu tunnetab sallimatust kokku 18 protsenti vastanutest (need, kes on täiesti nõus ja pigem nõus) ning religiooni tõttu 6 protsenti.

Rühmade omavahelises võrdluses tunnevad venekeelsed vastajad ennast võrreldes ingliskeelsete vastanutega tunduvalt vähem teretulnud (venekeelsed 65% ja ingliskeelsed 85%), samal ajal tunnetavad ingliskeelsed vastajad suuremat sallimatust enda rahvuse või religiooni tõttu (täiesti ja pigem nõus vastuste osakaal ingliskeelsete hulgas vastavalt 22% ja 10%, venekeelsete hulgas vastavalt 12% ja 2%).

Kokkuvõtlikult on ingliskeelsete uussisserändajate taju Eesti ühiskonnas teretulnud olemisena kõrgem kui venekeelsetel, samas kui venekeelsete vastanutega võrreldes tunnetavad nad mõnevõrra suuremal määral sallimatust enda rahvuse või religiooni tõttu. Samuti näivad sellised hoiakud olevat ajas suhteliselt püsivad – ei muutu paremaks ega halvemaks – vaid säilitavad ka viie aasta vaates suuresti sama taseme. Oluline on siinkohal märkida, et hinnang Eestis teretulnud olemisele peegeldab eelkõige uussisserändajate tänast taju või reaktsiooni neid vastuvõtva ühiskonna suunal, mistõttu on ka loogiline, miks Eestis elatud aastate jooksul hinnangud vastuvõtlikkuse osas ei muutu. Seda enam on olulisem aga hinnata olukorda uute monitooringutega.

Suurem ja kasvav kuuluvustunne Eestis elavate inimestega on aluseks edukale kohanemisele, sealjuures uussisserändajate hilisemale lõimumisele; seda eeldusel, et nad jäävad riiki elama pikemaks ajaks kui viis aastat. Samal ajal võib tõstatuda küsimus, millises keele- või kultuuriruumis Eestisse saabuvad uussisserändajad kohanevad, või pikemas perspektiivis – lõimuvad? Sellele vastuse saamiseks lasime vastajatel hinnata, mil määral nad tunnevad kuuluvustunnet Eestis elavatesse

eri rahvusgruppidesse, s.o kuuluvustunnet nii omaenda rahvusrühma kui ka eestlaste ja venelaste rahvusrühma.

Tulemuste põhjal saab teha kaks põhilist järeldust: esiteks, uussisserändajate kuuluvustunne omaenda rahvusrühmaga riigis viibitud aastate võrdluses üldjoontes ei vähene; kui, siis märgatav on minimaalne kuuluvustunde langus alles 4–5 aasta lõpus. Teiseks, kuigi tervikuna ja keskmiselt uussisserändajate kuuluvustunne eestlastega viieaastase perioodi vältel kasvab, toimub see eelkõige ainult ingliskeelsete uussisserändajate hulgas, püsides aga muutumatuks venekeelsete uussisserändajate hulgas (vt tabel 4 ja 5).

Eestis viibitud aeg	Väga lähedasaena	Lähedasaena	Mitte väga lähedasaena	Üldse mitte lähedasaena
1 aasta	8	35	39	18
2 aastat	10	39	38	13
3 aastat	11	40	32	17
4 aastat	15	41	36	8
5 aastat	16	40	36	9

TABEL 4. Uussisserändajate kuuluvustunne eestlastega, Eestis viibitud aastate kaupa, ingliskeelsed vastajad, %

Allikas: Integratsiooni monitooring (2017)

Eestis viibitud aeg	Väga lähedasaena	Lähedasaena	Mitte väga lähedasaena	Üldse mitte lähedasaena
1 aasta	6	38	41	15
2 aastat	5	37	42	16
3 aastat	6	37	43	14
4 aastat	3	33	53	11
5 aastat	5	38	43	15

TABEL 5. Uussisserändajate kuuluvustunne eestlastega, Eestis viibitud aastate kaupa, venekeelsed vastajad, %

Allikas: Integratsiooni monitooring (2017)

Erinevus nende kahe rühma kuuluvustunde muutustes on pigem murettekitav ja vajab edasist põhjalikumat uurimist, sh vajab edasist kindlakstegemist ka nende sihtrühmade profiil, kelle kuuluvustunde eestlastega on madal (need, kes tunnevad end eestlastele üldse mitte lähedasena) ka viiendal Eestis elatud aastal.

KODAKONDSUS JA SOOV END

EESTIGA SIDUDA. Eesti kodakondsust plaanib tulevikus omandada 32 protsenti kõikidest vastanud uussisserändajatest, 26 protsenti seda ei plaani ning 42 protsenti ei oska seisukohta võtta. Euroopa Liidust pärit uussisserändajate soov Eesti kodakondsuse järele on ligi kolm korda väiksem kui kolmandatest riikidest pärit inimestel (vastavalt 14% ja 38%).

Sellise erinevuse põhjused võivad olla mitmesed, näiteks ei pruugi ELi kodanikel enda päritoluriigi kodakondsusest loobumine ja Eesti kodakondsuse omandamine juurde tuua olulist lisandväärtust, seevastu kolmandate riikide kodanikke võib motiveerida suurenenud mobiilsus viisavabaks liikumiseks vmt. Mitmikkodakondsust ehk õigust omandada Eesti kodakondsus ilma enda päritoluriigi kodakondsusest loobumata toetab ligikaudu 57 protsenti kõikidest uussisserändajatest.

Euroopa Liidust pärit uussisserändajate väiksem soov end Eestiga siduda väljendub ka nende plaanides Eestisse jääda või siit lahkuda: kui Eestisse soovib pikemaks ajaks (rohkem kui 5 aastaks) jääda umbkaudu kaks kolmandikku kolmandatest riikidest pärit inimestest, siis Euroopa Liidust pärit inimestest omab sellist soovi vaid iga teine. Siiski näitavad tulemused, et üle poolte (58%) kõikidest Eestisse saabunud uussisserändajatest soovib end Eestiga siduda pikemaks ajaks.

TÖÖTURG. Natuke üle poolte kõikidest küsitlusele vastanutest moodustasid tööturul aktiivsed inimesed (palgatöötajad, üksikettevõtjad või tööandjad; kokku 56%). Nendest kaks kolmandikku (69%) peavad

enda positsiooni Eesti tööturul suhteliselt tugevaks ning on kindlad oma praeguse töökooha olemasolus ka järgmise aasta jooksul. Vaid kolm protsenti kõikidest töötavatest uussisserändajatest arvas, et peavad tõenäoliseks oma töökooha kaotamist järgmise aasta jooksul. Hüpoteesilises olukorras, kus vastaja peaks hakkama endale vastuvõetavat (uut) töökohta otsima, on sarnaselt ligi kaks kolmandikku (61%) uussisserändajatest suhteliselt kindlad, et selle nad ka Eestis leiavad.⁵ Küsitlus ei täpsustanud, kas uus töökoht peaks vastama vastaja kvalifikatsioonile või võib see olla ükskõik milline töökoht – eesmärk oli teada saada vastajate üldine hoiak enda positsioonile Eesti tööturul. Märkimisväärseid erinevusi inglise ja vene keeles ankeedile vastanute osas ei ole, välja arvatud ühe erandiga: oma töökoahas on sarnasel määral kindlad mõlemad keelerühmad, kuid (uue) töökooha leidmise osas on venekeelsed ligi 9 protsendipunkti võrra vähem kindlad.

Oma töötasu peab õiglaseks 43 protsenti Eestis töötavatest uussisserändajatest, sealjuures EList pärit inimeste hulgas on see tase mõne protsendipunkti võrra kõrgem. Mõnevõrra kõrgemaks kui on õiglase peab enda töötasu 5 protsenti, ning kõik ülejäänud peavad enda töötasu mõnevõrra väiksemaks (30%) või palju väiksemaks (15%), kui on õiglase. Kaks kolmandikku töötavatest uussisserändajatest peab tehtavat tööd ning enda haridustaset omavahel kooskõlas olevaks, selliselt arvab 67 protsenti vastajatest. Samal ajal ligi veerand (24%) arvab, et nende praegu tehtav töö eeldab madalamat haridustaset ehk teisisõnu arvab iga neljas uussisserändaja, et ta on enda töökooha jaoks üle kvalifitseeritud.

Kokkuvõtlikult peavad ligikaudu kaks kolmandikku Eestis töötavatest uussisserändajatest oma positsiooni

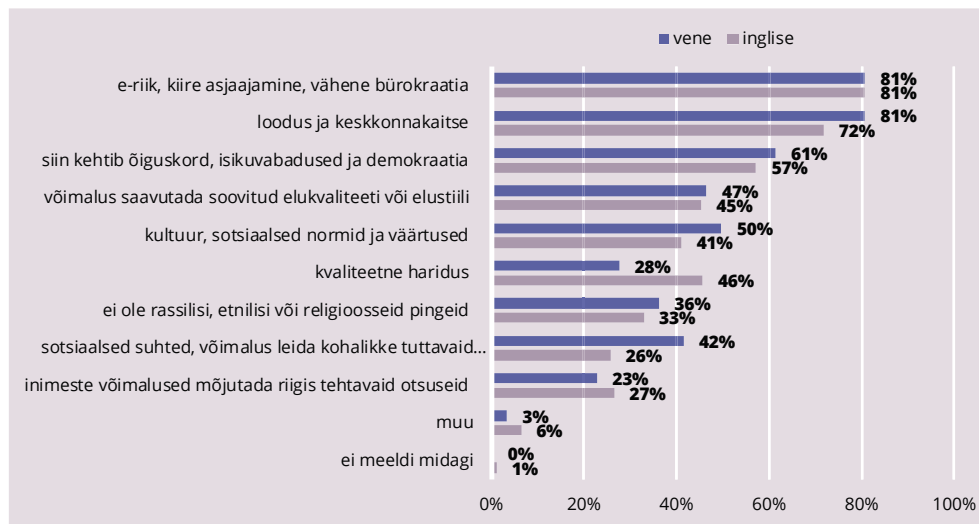
⁵ Seda küsimust küsiti kõikidelt vastajatelt (n=2831), sh ka näiteks tudengitelt, s.t mitte ainult praegu töötavalt inimestelt (n=1587).

tööturul suhteliselt kindlaks ning sama paljud hindavad ka enda haridustaseme vastavaks tehtava tööga. Saadavat töötasu peab siiski õiglaseks väiksem osa neist – vaid ligikaudu pooled peavad seda enese hinnangul õiglaseks. Need tulemused on võrreldavad ka eestlaste ja Eestis pikaajaliselt elavate teiste rahvustega, mis on pikemalt lahti selgitatud integratsiooni monitooringu teistes peatükkides

MIS EESTIS MEELDIB? Uuississerändajad ei saabu Eestisse n-ö puhta lehena – võib arvata, et üldjoontes enamik neist juba teavad, mida võib oodata neid vastuvõtvalt ühiskonnalt, milline on kohalik asjaajamine, looduskeskkond, aga ka sotsiaalsed normid, suhted ja väärtused. Lasime vastajatel valida meie pakutud nimekirjast kõik need väited, millega nad Eesti puhul nõustuvad (joonis 2). Tulemused on märkimisväärsed, kuna tervikpildis võib enamiku väidete puhul täheldada teatud mõttes rahvusülest või keeleülest konsensust, mis ei muutu oluliselt ka teiste taustategurite sissetoomisel (nt lisaks keelelisele võrdlusele ka EList ja kolmandatest riikidest pärit inimeste puhul).

Üle poolte kõikidest vastajatest nimetavad järjekorras Eestis kõige enam meeldivate asjade juures kolme aspekti: e-riik koos vähese bürokraatia ja kiire asjaajamisega, loodus ja keskkonnakaitse, ning kehtiv õiguskord ja isikuvabadused – selliselt arvab vastavalt 81 protsenti, 76 protsenti ja 59 protsenti kõikidest vastanud uuississerändajatest. Mõnevõrra problemaatilisemana võib nimetada täiendavat kolme aspekti, millega nõustub juba palju vähem ehk ainult kolmandik kuni neljandik uuississerändajatest: inimese võimalus

Eestis kõige enam meeldivad asjad: e-riik vähese bürokraatia ja kiire asjaajamisega, loodus ja keskkonnakaitse, õiguskord ja isikuvabadused.

JOONIS 2. Eesti juures meeldivad aspektid, kõik vastajad, %

Allikas: Integratsiooni monitooring (2017)

mõjutada otsuseid, sõprade leidmine ning rassiliste ja religioossete pingete puudumine – neid pidas Eestis meeldivaks vastavalt 25 protsenti, 34 protsenti ja 35 protsenti kõikidest vastajatest.

Olulised erinevused erirühmades tulevad välja kahe väite juures: kvaliteetne haridus ning võimalus sotsiaalsete suhete loomiseks ja kohalike tuttavate leidmiseks. Kuigi mõlemat neist nimetavad keskmiselt vaid kolmandik kõikidest vastajatest, on täheldatav erinevus just ingliskeelsele ja venekeelsele ankeedile vastajate hulgas – kvaliteetset haridust on venekeelsed vastajad nimetanud oluliselt vähem kui ingliskeelsed (erinevus 18 protsendipunkti). Samuti on täheldatav, et nende osakaal, kellele Eestis meeldib kvaliteetne haridus, hakkab aastate lõikes järk-järgult langema – seda nii venekeelsete kui ka ingliskeelsete vastajate hulgas.⁶

Teise olulise erinevuse tunnevad just ingliskeelsed vastajad, et neil on märkimisväärselt vähem võimalusi sotsiaalsete suhete loomiseks (erinevus 16 protsendipunkti), mida võib ilmselt selgitada venekeelsetel vastajate vene keele oskusega, mis võimaldab Eestis oluliselt kiiremini ja suuremat suhtevõrgustikku luua kui inglise keelega. Kokkuvõtlikult saab väita, et hoolimata tinglikust analüütilistesse kategooriatesse jaotamisest (ingliskeelsed ja venekeelsed, ELi kodanikud ja kolmandate riikide kodanikud) meeldivad keskmiselt Eesti juures uussisserändajatele suuresti samad asjad üldjuhul samas järjestuses.

Uussisserändajatega läbiviidud küsitluse lõpus sai iga vastaja soovi korral pikemalt kirjeldada oma kohanemisega seotud probleeme või häid kogemusi.

.....
⁶ Põhjused, miks venekeelsete uussisserändajate arvamus Eesti haridussüsteemi kvaliteedile on madalam kui teistel ja miks see hakkab langema, vajab edasist põhjalikku analüüsi. Ühe seletusena võib tinglikult arvata, et venekeelsetel on tekkinud juba teatud eelhoiak Eesti või eestikeelse haridussüsteemi kohta. Langust võib aga selgitada asjaolu, et kui venekeelsed uussisserändajad panevad pärast Eestisse saabumist oma lapsed Eesti vene õppekeelega kooli, siis ei jääda rahule selle (õppe)kvaliteediga.

Oma kommentaari lisis üle 600 vastaja (400 inglise keeles ja 200 vene keeles, sh mõned üksikud eesti keeles). Kirjeldati nii positiivseid kui ka negatiivseid asju, mis Eesti juures meeldib või ei meeldi. Põhilised kommentaaridest väljakoornud põhiprobleemid võib jaotada nelja suuremasse teemaringi: 1) eesti keele oskus ja õpe; 2) ebavõrdse kohtlemise tajumine ja ksenofoobia; 3) ligipääs tööturule ning 4) suhted ja kontaktiloomed eestlastega.

- ▶ Uussisserändajad tõid enim välja teema eesti keele oskuse ja õppe kohta: ühelt poolt nimetatakse, et eesti keele oskus on vajalik nii kohanemise kui ka pikaajalise lõimumise juures, seda tähtsustatakse ja väärtustatakse nii eraelus kui ka tööturul. Samal ajal tõdetakse, et eesti keelt on keeruline õppida: vähe on õppeprogramme ja (tasuta) võimalusi keeleõppeks, keeletundide toimumisajad ei ole paindlikud, kohati on keelekursuste kvaliteet kehv ning eesti keele praktiseerimisvõimalused kasinad.
- ▶ Ebavõrdse kohtlemise tajumise ning ksenofoobia alla võib koondada kolm peamist teemat: negatiivsed hoiakud ning rünnakud teise nahavärviga inimeste suunal, Eesti elanike negatiivsed hoiakud välismaalaste suhtes laiemalt, ning eelarvamused venelaste ja vene keelt kõnelevate inimeste suunal, mida tajutakse eri rahvusrühmade vastandumisena Eestis.
- ▶ Kolmas suurem probleemivaldkond oli seotud tööturuga ning sellele ligipääsuga. Tõdetakse, et enamikul töökohtadel Eestis on nõutav heal tasemel eesti keele oskus, kuid see teeb tööturule sisenemise uussisserändajatele keeruliseks ning muudab tulevikuväljavaated ebakindlaks (ka küsitlustulemused näitavad, et ligi kolmandik vastanutest on veendunud, et neil ei oleks võimalik leida enesele vastuvõetavat töökohta).

- Neljanda suurema teemaplokina nimetati suhete loomise keerukust eestlastega, kes osade uussisserändajate hinnangul on sageli tõrksad välismaalastega suhtlemisel või sõprusuhete loomisel. Kuna keerukus kontaktide loomisel võib mõjutada sotsiaalset kohanemist, kuuluvustunnet ja keele kasutamise motivatsiooni, oleks soovitatav uurida, millised on teiste riikide head praktikad uussisserändajate sotsiaalse kohanemise edendamiseks ja mitmekesise võrgustiku tekkimise toetamiseks.

Oluline on märkida, et eelnimetatud probleemide põhjused võivad olla tingitud erinevatest asjaoludest (nt uussisserändaja geograafiline paiknemine Eestis, ligipääs teenustele või info kättesaadavus, ootused vastuvõtvale ühiskonnale jpm). Samuti ei saa esseevastuste põhjal teha kaugeleulatuvaid järeldusi, mistõttu ei pruugi need olla üldistatavad kõikide Eestis elavate uussisserändajate seisukohtadena. Siiski ei olnud nende teemade puhul tegu üksikute vastustega, vaid sarnased muustrid toodi välja korduvalt. Kuna suures osas on tegemist probleemidega, mis on ilmnenu ka varasemates uuringutes uussisserändajate kohanemisest (vt nt uussisserändajate peatükke 2011. (Lauristin *et al.* 2011) või 2015. (Kallas *et al.* 2015) integratsiooni monitooringutes; samuti kasutatud kirjanduse loetelu), on ilmne, et need teemad vajavad jätkuvalt olulist tähelepanu.

KOKKUVÕTE. Selle artikli puhul on tegemist esimese omataolise uussisserändajate kohanemist kvantitatiivselt uuriva analüüsiga Eestis. Analüüsi tulemused näitavad, et uussisserändajate eesti keele oskus on esimestel Eestis viibitud aastatel ootuspäraselt väga madal, kuid paraneb aja möödudes, eriti nende uussisserändajate hulgas, kes eelistasid ankeedile vastata inglise keeles. Seega eesti keelt õpitakse, ja üsna tulemuslikult, kuid ka viie aasta möödudes on veel palju neid, kelle keeleoskus on passiivne või

puudulik. Igapäevased aktiivsed kontaktid eestlastega kipuvad uussisserändajatel olema töö- ja koolikeskkonnas, väljaspool seda väheneb suhtlus eestlastega märkimisväärselt. Sama näitavad ka integratsiooni monitooringu tulemused eestlaste ja teisest rahvusest inimeste omavaheliste kontaktide puhul.

Enda üldist kohanemist Eestis skaalal 1–10 hindab keskmiselt paremaks (ehk heaks ja väga heaks, skaalapunktid 6–10) kokku 81 protsenti kõikidest vastanutest. Kuna varasemad uuringud keskmisele normatiivse hinnangu andmiseks puuduvad, on vajalik jälgida selle muutust ajas tulevastes uuringutes. Eesti kodakondsust plaanib tulevikus omandada 32 protsenti kõikidest vastanud uussisserändajatest, sealjuures on see soov madalam Euroopa Liidust pärit inimeste hulgas ning suurem kolmandatest riikidest pärit inimeste hulgas.

Jaotades uussisserändajate sihtrühma tinglikult kahte analüütilisse kategooriasse – ingliskeelsed ja venekeelsed – näeme, et Eestis kohanemise toetamisel on oluline pöörata tähelepanu mõlemale, eelkõige aga eraldi uute venekeelsete sisserändajate sihtrühmale, kes teatud tunnuste poolest näivad kohanevat võrdluses ingliskeelsetega teistsugusel määral. Venekeelne uussisserändajate sihtrühm omab vähem kontakte eestlastega kui ingliskeelne, nende eesti keele oskuse tase on teistega võrreldes madalam, nende kuuluvustunne eestlastega ei muutu aja jooksul märkimisväärselt suuremaks ning ka tööturul näivad nad enda olukorda mõnevõrra ebakindlamalt tajuvat kui teised.

Artikkel püstitas mitmeid hüpoteese, mida olemasolevate andmete põhjal ei saa täielikult kinnitada ega ümber lükata. Eelkõige puudutab see kohanemisega seotud hoiakute või muude tunnuste (nt keeleoskus) muutust ajas, mida kõige paremini saab uurida vaid longituuduuringuga. Siinse peatüki tulemused näitavad ka, et uussisserändajate sihtrühma puhul ei ole tegemist homogeense, vaid väga

mitmekesise sihtrühmaga, mistõttu tuleb tervikpildi asemel süvitsi analüüsida erinevaid analüütilisi klastreid (keele, rändepõhjuse, õigusliku staatuse, regioonide vmt lõikes).

Poliitikakujundamise seisukohalt on oluline järeldus, et ligikaudu pooled kõiki-dest Eestisse saabunud uussisserändajatest soovivad end siduda Eestiga pikemaks ajaks (rohkemaks kui viieks aastaks). See on oluline ka kohanemist toetavate programmide ja meetmete väljatöötamise juures – üle poolte uussisserändajate näol ei ole tegemist vaid ajutiselt Eestisse tulnud inimestega, kuid tuge kohanemisel vajavad paljud neist ka pärast mitme

aasta möödumist. Eelkõige puudutab see keeleõpet, mille osas nägime, et isegi pärast viit aastat Eestis elamist on väga suur hulk neid (ligi pooled), kelle eesti keele oskus on kas passiivne või täiesti puudulik. Eesti keele oskus, õppevõimalused ja motivatsioon selleks olid ka ühed teemadest, mida regulaarselt nimetati avatud vastusega küsimuse juures. Seega on oluline jätkuvalt tähelepanu pöörata ka eesti keele õppe võimaluste pakkumisele – olgu selleks siis täiendavate keeleõppe võimaluste loomine, keeleõppe võimalustest informeerimine või olemasolevate õppevõimaluste kvaliteedi parandamine.

KASUTATUD KIRJANDUS

- AINSAAR, M., BEILMANN, M. (2016). Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes Euroopa Sotsiaaluuringu andmetes. Tartu Ülikool.
- INIMÕIGUSTE INSTITUUT. (2016). Uus-sisserändajate uuring: Küsitlus Eesti elanikkonna ja sisserännanute seas. Turu-Uuringute AS ja Inimõiguste Instituut.
- KALDUR, K., ASARI, E.-M. (2017a). Esmase sisserände eristamine rändestatistikas: metoodikaleht. Siseministeerium. Käsikiri.
- KALLAS, K., KALDUR, K (toim) (2014). Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks. Balti Uuringute Instituut.
- KALDUR, K., VETIK, R., KIRSS, L., KIVISTIK, K., SEPPEL, K., KALLAS, K., MASSO, M., ANNISTE, K. (2017b). Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017. Balti Uuringute Instituut ja SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tartu: Balti Uuringute Instituut – <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/EIM2017.pdf>
- KALLAS, K., VETIK, R., KRÜUSVALL, J., SAAR, E., HELEMÄE, J., KIRSS, L., LEPPIK, C., SEPPEL, K., KIVISTIK, K., UBAKIVI-HADACHI, P. (2015). Eesti integratsiooni monitooring 2015. Balti Uuringute Instituut, Tallinna Ülikool ja SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. – <http://www.kul.ee/et/eesti-uhiskonna-loimumismonitooring-2015>
- LAURISTIN, M., KAAL, E., KIRSS, L., KRIGER, T., MASSO, A., NURMELA, K., SEPPEL, K., TAMMARU, T., UUS, M., VIHALEMM, P., VIHALEMM, T. (2011). Integratsiooni monitooring 2011. AS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu Ülikool. – http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%C3%BChiskond/Artiklid/Integratsiooni_monitooring_2011.pdf

Islamiradikalismi teoreetilised lähtealused ja selle tajumine Eesti vastutavates ametkondades¹

KRISTIINA RAIDLA-PUHM
NATO küberkaitsekoostöö
keskuse osakonnajuhataja

Islamiradikaliseerumise ja terrorismi juures mängib suurt rolli grupi mõju, seetõttu peaks pöörama rohkem tähelepanu uussisserändajatest islamikogukonna integreerumisele Eesti ühiskonda – terroriorganisatsioonidega liitumine on pigem ratsionaalne valik, mitte inimese tahtest ja kontrollist sõltumatu protsess.

Viimastel aastakümnetel on Euroopast saanud põhilisi islamiterrori sihtmärke. Ohvriterohked terrorirünnakud Londonis 2005, Madridis 2004, Pariisis 2015, Brüsselis 2016, Istanbulis 2016, Nice'is 2016 ja lisaks neile veel sajad julgeolekujõudude (UK Home Office 2015). Ära hoitud rünnakud näitavad, et tegemist

¹ Artikkel tugineb Sisekaitseakadeemias kaitstud magistritööle „Islamiradikalismi ohtude ennetamise meetmed Eestis“ (Raidla-Puhm 2017).

on tõsise ja reaalse ohuga. Ükski Euroopa riik ei saa ennast piisavalt ohuvabaks lugeda ja pidada terrorismi ning vägivaldse radikalismi tõkestamist ja ennetamist väheoluliseks. Samas tuleb arvestada ka igas riigis valitsevat poliitilist, õiguslikku ja kultuurilist tausta ning ajaloolist arengut ja taustsüsteeme. Lisaks sedagi, et maailmas on radikaliseerumise temaatikaga süsteemsemalt tegeletud alles vähem kui kümme aastat ja seega on vara teha põhjapanevaid järeldusi, kui palju täpselt üks või teine element radikaliseerumisprotsessi mõjutab (Vidino, Brandon 2012).

Uuringu eesmärk oli välja selgitada, milliseid meetmeid rakendavad Eesti antud valdkonna vastutavad ametkonnad islamiradikalismiga seotud ohtude ennetamiseks. Tegemist oli kvalitatiivse empiirilise uurimusega, milles kasutati uurimisstrateegiana juhtumiuuringut. Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuusid (Flick, 2006, 155–161). Eesmärgistatud valimi (Teddlie, Yu 2007, 80) alusel intervjuueeriti kümnet valdkonna eksperti, kes töötavad sisejulgeoleku süsteemis valdkonna spetsialistidena ja omavad seetõttu reaalset kokkupuudet ning isiklikku kogemust magistritöös käsitletud valdkonnaga. Käesolev artikkel

tugineb uuringu struktuurile, kus esimeses osas analüüsitakse äärmuslusega seotud teoreetilist raamistikku, radikaliseerumisteooriaid ja mudeleid ning radikaliseerumisprotsessi peamisi käivitavaid mehhanisme ja ennetusmeetmeid. Uuritakse radikaliseerumise ennetamisega tegelevate asutuste, kelleks selle magistritöö raames on Siseministeerium, Riigikantselei, Välisministeerium, Sotsiaalministeerium, Justiitsministeerium ja Kaitsepolitseiamet, radikaliseerumisest tulenevate ohtude käsitlust, omavahelist koostööd, kasutatavaid ennetusmeetmeid ja praktikast tulenevaid soovitusi Eestis ennetustöö läbiviimiseks (vt Raidla-Puhm 2017, 8–9).

RADIKALISEERUMISE TEOREETILINE RAAMISTIK. Selleks, et paremini raamistada käesolevat artiklit, on oluline luua selgus teatud põhimõistetes ja teemaga enim seotud käsitlustes. Mõiste „radikaliseerumine” on laialdaselt kasutatav poliitilises retoorikas ja tavaarusaamas tihtipeale seostatud otseselt vägivaldse ekstremismi ning terroritegevusega (Alimi *et al.* 2015, 11). Ühe levinuma käsitluse järgi on radikaliseerumist defineeritud kui individuaalset ja astmelist käitumise ning uskumuste muutmise protsessi (Kühle, Lindekilde 2012). Mitmed autorid defineerivad seda laiemalt ka kui radikaalsete vaadete ja hoiakute toetamist ning elluviimist (Kruglanski *et al.* 2014, 69–93).

Valdavalt käsitletakse radikaliseerumist kui tõendatavat psühholoogilist protsessi.

Tuginedes erinevatele autoritele saab radikalismi mõiste alla paigutada kõik tavaarusaamast erinevad ja hälbivad käitumised, mis ei pruugi olla sugugi suunatud vägivaldsele ning teisi kahjustavale käitumisele. Veel vähem on see otseses

seoses terrorismiga. Radikalismi alla saab paigutada söömishäired nagu näiteks anoreksia, kus inimene erinevatel põhjustel radikaalselt piirab oma söömist. Samuti näiteks ekstreemsed usupraktikad, kus harrastatakse piinavaid riitusi või seatakse igapäevasele elukorraldusele ülikarme piiranguid. Radikalismi iseenesest ei saa seostada ei kriminaalse käitumisega ega ka ohuna ühiskonnale. Seega sõnal „radikaalsus” ei ole iseenesest mingit tähendust ja oma sisu omandab see alles poliitilise, kultuurilise või ajaloolise konteksti panduna, millest tingituna on selle sisu tihti ka varieeruv.

Julgeoleku diskursuses saab radikaliseerumist pidada protsessiks, mille käigus võetakse omaks ekstremistlikud veendumused, mis sisaldavad valmisolekut toetada või kasutada vägivalda kui meetodit ühiskondlike protsesside muutmiseks (Allen 2007). Radikaliseerumist nähtusena saab kokku võtta mõttega, et see on kogu protsess, mis toimub „enne kui pomm plahvatab”.

Kuni 2000ndate alguseni „radikaliseerumise” mõiste akadeemilises kirjanduses sisuliselt puudus. Selle termini kasutuselevõtt on otseselt seotud 2001. aastal terrorirünnakutega New Yorgis. (Neumann 2008, 3) Kuigi on olemas seisukohti, mis väidavad, et sellist fenomeni kui radikaliseerumine üldse ei eksisteeri ja tegemist on meedia ning julgeolekuasutuste poolt kunstlikult ülestõstatatud temaatikaga, mis võimaldab ankurdata seda uudiste päevakorda ja legitimeerida poliitilist fookust. Kuid valdavaks on siiski lähenemine, mis käsitleb radikaliseerumist kui tõendatavat psühholoogilist protsessi. Sellisel viisil on nimetatud protsessi uurinud nii psühholoogid, religiooniteadlased, terrorismiuurijad kui ka mitme teise teadusharu esindajad.

Empiirilisel on radikaliseerumise tekkepõhjustega tegelevaid uuringuid kogu maailmas tehtud väga vähe (McGilloway *et al.* 2015). McGilloway, Ghosh ja Bhui (2015) leidsid oma

uurimuses, et kokku on akadeemilisel tasemel 2015. aasta seisuga 17 uurimust, mis põhinevad teaduslikel andmetel. Väga väike teadustööde arv tuleneb eelkõige sellest, et selles valdkonnas on uuringut raske läbi viia, kuna tegemist on kinniste rühmitustega ja ka vahistatud terrorismiaktide läbiviimisega seotud isikud ei ole tihti alati akadeemilistes uurimustes osalema. Juba 1998. aastal sarnaselt McGilloway, Ghoshi ja Bhuiga (2015) leidsid Schmid ja Jongman (1998), et sotsioloogias ei ole ilmselt teist valdkonda kui terrorismiuuringud, kus oleks avaldatud nii palju kirjandust, mis põhineb nii vähesel akadeemilisel uurimistööl. Seda kriitikat jagab ka Silke (2001), kes hoiatas, et võib tekkida n-ö surnud ring, kus uurijad viitavad avaldatud töödele, kus ei ole taga tegelikult piisavalt empiirilist uurimust, et teha paikapidavaid järeldusi.

Analüüsides neid eespool mainitud 17 teadustööd jõuti järeldusele, et ei saa välja tuua mitte ühtegi kindlat põhjust või asjaolu, mis viiks radikaliseerumiseni või vägivaldse ekstremismini. Uuringust ilmses, et on olemas siiski üks ühine iseloomulik joon, mida saab välja tuua: nimelt terroristid on hästi integreerunud, „normaalsed” isikud ja et mehed 20ndates aastates on potentsiaalselt altimad kalduma vägivaldsesse ekstremismini. Sellega kõik ühisosad piirduvad (McGilloway *et al.* 2015). Võttes aluseks Ühendkuningriigis läbiviidud uuringu saab välistada mõned asjaolud, mis tavaarusaamas seonduvad terrorismi pooldamisega ja äärmuslusse kaldumisega. Nimelt leiti, et halb tervis, väike sissetulek, sotsiaalse ebavõrdsuse tunnetamine, vähene haridustase ja poliitilisel tasandil kaasatuse puudumine ei ole radikaliseerumisele kaasaaitavad asjaolud (Bhui *et al.* 2014). Samuti leiti, et erineva kirjanduse põhjal pakutud oletatavad radikaliseerumist soodustavad asjaolud nagu sotsiaalsed kontaktid, poliitiline mõjuvõim, diskrimineerimise tajumine, sage mošee külastamine, proportsionaalselt suure samasuguse

etnilise taustaga sõpruskonna olemasolu ja vallalise staatus, ei omanud mingisugust statistilist tähendust radikaalsete vaadete pooldamisel (*ibid.*).

Sarnastele järeldustele on oma uurimustes jõudnud ka Silber ja Bhatt New Yorgi politseist, kes 2007. aastal avaldasid raporti koos järeldustega, et ei ole ühte kindlat rada või mudelit, mille alusel radikaliseerumine toimub (Silber, Bhatt 2007). Samas soovivad nad oma raportis välja, et tehtud uurimuses eristub selgelt neli põhilist radikaliseerumise faasi.

- ▶ Esimene faas ehk eelradikaliseerumine on periood, mis eelneb isiku radikaliseerumisele ja mida iseloomustab nähtav normaalne eluviis: enamik uuringus käsitletud isikuid omasid töökohta, normaalseid elutingimusi ja neil praktiliselt puudus kriminaalne ajalugu (Silber, Bhatt 2007, 6).
- ▶ Teine faas on uue enesemääratluse tekkimine, kus isikud hakkasid avastama salafistlikke õpetusi ja tasapisi oma senist ellusuhtumist muutma ja järjest rohkem igapäevases elus rakendama rangeid usust tulenevaid piiranguid (Silber, Bhatt 2007, 30).
- ▶ Kolmandas faasis toimub indoktrinatsioon ehk isik on täielikult omandanud salafistliku maailmavaate ja võtnud omaks seisukoha, et teatud olukordades tuleb oma vaateid ka tegudega tõestada. Seega on nad adapteerinud džihadistliku õpetuse, kus peetakse ennast islami algusaegade tõelise õpetuse järgijateks ja selle kaitsjateks. Seeläbi legitimeeritakse vägivald uskmatute ja mittesalafistliku islami järgijate suhtes (Silber, Bhatt 2007, 36).
- ▶ Neljandas ja ka viimases faasis, mida Silber ja Bhatt nimetavad ka džihadiseerumiseks, peetakse oma kohustuseks džihaadis aktiivselt osaleda ja tehakse ka konkreetseid ettevalmistusi rünnakute planeerimiseks ja läbiviimiseks. Autorid on protsessi iseloomustanud ka lehtrina,

kuhu paljud sisenevad esimeses faasis, ent progressi jätkumisel siseneb igasse järgnevasse faasi järjest vähem isikuid ja viimasesse, neljandasse faasi jõuavad vaid üksikud (Silber, Bhatt 2007).

Radikaliseerumiseks ei ole olemas üht kindlat põhjust või katalüsaatorit.

Radikaliseerumiseks ei ole olemas üht kindlat põhjust või katalüsaatorit. Precht (2007, 18) toob välja radikaliseerumise käitumist motiveerivad faktorid. Need jagab ta kolmeks: taustafaktorid, käivitavad faktorid ja võimaluste faktorid. Taustafaktorid on aspektid isiku elus, mis muudavad ta vastuvõtlikuks radikalismi ahvatlustele. Siia alla toob Precht välja noorte läänes elavate muslimite identiteedikriisi, kus nad leiavad, et neid ei mõisteta ei koolis, vanemate või ka kohalike imaamide poolt. Samuti märgib ta ära, et üheks taustafaktoriks on suhteline vajakajäämine islamikogukondade avalikust debatist ja seisukohavõtust terrorismi suhtes Euroopas (Precht 2007). Käivitavateks faktoriteks peab Precht kolme põhilist mõjurit: lääne välispoliitikat ja provotseerivat käitumist, karismaatilise liidri või vaimuliku nõuandja olemasolu ja džihaadi ülistamist. Võimaluste faktoriteks peab ta neid kohti ja olukordi, kus saavad kohtuda sarnaselt mõtlevad isikud, kes saavad üksteiselt inspiratsiooni ja on ka viljakaks pinnaseks värbajatele. Nende soodustavate kohtadena toob Precht välja interneti, vanglad, mošeed, koolid, ülikoolid ja ka sporditreeningud (Precht 2007, 56).

Seda seisukohta toetab ka 2008. aastal juunis Ühendkuningriigi julgeoleku-teenistuses MI5 ringelnud dokument, kus MI5 käitumisuurijate töörühm esitles süvauuringut, mis hõlmas mitmesaja

terroristliku tegevusega seotud inimestega seotud juhtumi analüüsi (Travis 2008). Selle põhjal ei saa kindlasti väita, et uuritud isikute puhul oleks tegemist usufanaatikutega. Paljud neist ei praktiseerinud usku regulaarselt ja neil puudus ka igasugune religioosne kirjaoskus. Väga vähesed uuritute kasvasid üles ranges religioosnes kodus ja keskmiselt rohkem oli uuritute hulgas konvertiite², samuti oli levinud alkoholi ja uimastite tarvitamine ning prostituutide teenuste kasutamine. Selle uurimuse põhjal jõuti järeldusele, et tõestuspõhiselt aitab hästi väljakujunenud religioosne identiteet isikuid hoopis vägivaldsesse ekstremismi kaldumisest hoiduda (Travis 2008). Vt tabel 1.

Paljuski Sagemani (2004) uurimustele tuginedes on 2006. aastal põhjaliku uurimuse Euroopa äärmuslastest teinud Bakker (2006). Oma uuringus käsitleb ta nii terroristlike võrgustikke Euroopas kui ka nende terroristlike võrgustikega liitunud üksikisikute peamisi iseloomuomadusi ning asjaolusid, miks isikud terroriorganisatsioonidega liitusid. Kokku uuris ta 242 terroristi, kellest suurem osa oli ka Euroopas sündinud ja kasvanud ning kes kõik olid seotud Euroopas korraldatud rünnakutega või rünnakute planeerimisega. Ta leidis, et erinevalt Sagemani (2004) globaalsest uuringust, on Euroopa äärmuslastel demograafiliselt pisut teised näitajad. Kui Sageman (2004) oma töös leiab, et tüüpiline terrorist on suures osas keskklassi päritolu, enamasti abielus ja ei olnud eelnevalt kriminaalselt karistatud, siis Bakkeri (2006) grupis tulid välja erinevad nimetajad: enamasti vallalised, Euroopas sündinud ja kasvanud, mitte väga noored, enamasti sotsiaalselt madalamast klassist ja paljudel oli ka eelnev kriminaalne minevik.

Autori hinnangul saab siin tuua välja ühisosana nii Euroopa kui Ameerika Ühendriikide võrdluses, et potentsiaalselt radikaliseerumisele vastuvõtlikumad ja

² Konvertiit – uskkonda või kirikut vahetanud isik.

Väljendatud arvamus	Võib sisaldada: <ul style="list-style-type: none"> ▶ toetus vägivalle ja terrorismile ▶ üldisele õiguskorrale ja valitsusele vastandumine
Materjalid	Võib omada tähtsust: <ul style="list-style-type: none"> ▶ vägivaldse ekstremismialase kirjanduse/videote omamine ▶ ekstremistlike sisuga veebilehtede ja jututubade külastamine ▶ relvade ja lõhkeainete alase kirjanduse omamine ▶ sõjaväelise väljaõppe alase kirjanduse omamine
Käitumise muutus	Järgnevad muutused võivad olla täheldatavad: <ul style="list-style-type: none"> ▶ perekonnast, kolleegidest ja sõpradest eemaldumine ▶ pereliikmete ja kaaslaste suhtes esinev vaenulikkus ▶ keelatud organisatsioonidega liitumine ▶ liitumine mittevägivaldsete demokraatiavastaste organisatsioonidega
Isiklik taust	Võib omada tähtsust: <ul style="list-style-type: none"> ▶ osalemine vägivaldset ideoloogiat levitavates organisatsioonides (kodu- ja välismaal) ▶ osalemine sõjaväelises/terroristlikus väljaõppes (kodu- ja välismaal) ▶ osalemine sõjategevuses/vägivaldsetes rünnakutes ekstremistide poolel ▶ vähene kokkupuude tavalise kriminaalse tegevusega

TABEL 1. Potentsiaalsed radikaliseerumise indikaatorid CHANNEL 2010 programmi alusel
Allikas: UK Home Office (2015); autori koostatud

terroriakte sooritavad isikud on pigem mitte väga noored inimesed, muus osas lähedad demograafilised andmed lahku. Sarnaselt Sagemaniga (2004) järeldeb ka Bakker (2006), et ei ole olemas nn *standardset terroristi*, ei ole võimalik leida palju sarnaseid jooni ei isikute ega gruppide võrdluses. Tema hinnangul on seetõttu ka terroristide profileerimise katse julgeolekuasutuste poolt läbikukkumisele määratud (Bakker 2006, 53). Bakker on ka skeptiline sotsiaalmajanduslike ja poliitiliste jõupingutuste suhtes, mis on ette nähtud immigrantide ja muslimikogukondade hariduse parandamiseks ja töökohtade loomiseks. Tema hinnangul võib see küll näida loogiline, aga samas ei pruugi sellel teaduslikele allikatele tuginedes mingisugust mõju olla. See võib isegi anda pigem vastupidise efekti ehk loob immigrantidest ja muslimitest terroristi stereotüübi ja polariseerib ühiskonda.

Seega saab väita, et radikaliseerumine on küll astmeline protsess, mis võib siiski lõppeda või peatuda igas etapis. See toimub väga sarnaselt nii üksikisikute puhul, grupis kui ka ühiskonnas tervikuna. Motivaatorid ja mõjutajad, kes mõjutavad kedagi terroriakte korda saatma, on väga erinevad ja samuti on erinevad tõukegurid, mis mõjutavad kedagi viimasesse äärmuslikku faasi jõudmisel. Neid põhjuseid, mis sunnib isikut terroristliku ühendusega liituma, on niivõrd erinevaid, et mingisugust mustrit sealt välja tuua on võimatu. Seega on teooriale tuginedes terroristide profileerimine sisuliselt võimatu ülesanne. Siiski saab väita, et islamiradikaliseerumise ja terrorismi puhul mängib väga suurt rolli grupi mõju ja sotsiaalne surve, seega keskendudes potentsiaalselt ohtlike gruppide formatsiooni ja dünaamika jälgimisele on võimalik ennustada teatud

arenguid ja ka ennetada võimalikke ründeid. Uurimistulemused näitavad, et radikaliseerumise tulemusena terrori-organisatsioonidega liitumine on pigem ratsionaalne valik, mitte inimese tahtest ja kontrollist sõltumatu protsess. Ent siiski ei alahinnata ka vaimset survet, mis tuleb lähimate kaaslaste poolt või ka tulenevalt poliitilisest olukorrast. Sotsiaalsed võrgustikud on vägivaldsuse kasuks otsustamisel olulisima tähtsusega. Määravaks saavad grupisisesed võimendajad ja samuti

**Vägivaldsuse kasuks
otsustamisel on
tähtsaimad
sotsiaalsed võrgustikud
ja sarnaselt mõtlevate
isikute toetus.**

sarnaselt mõtlevate isikute toetus. Religioosse ideoloogia roll radikaliseerumise protsessis on järjest enam kahtluse alla seatud. Mitmed uurimused ei pea seda enam otsustavaks teguriks terroristlike rühmitustega liitumiseks, kuigi seda kasutatakse palju vägivallaaktide õigustamiseks (Maskaliunaite 2015; Silber, Bhatt 2007; Sageman 2004; Bakker 2006).

Teoreetikute hinnangul aitab sotsiaalse identiteedi tugevdamine kaasa radikaliseerumise ennetamisele. Seega tugev muslimi identiteet koos vabadusega praktiseerida oma usku ja järgida kultuurilisi tavasid on enseväärikuse ja hästitoimiva kogukonna aluseks ja vähendab inimese tunnetuslikku ohtu oma identiteedile (Veldhuis, Staun 2009). Oluline on hoiduda ühiskonnas kogukondade vastandamisest ja islamiusuliste stigmatiseerimisest ja seeläbi vältida üht olulist põhjust radikaliseerumise tekkimisel. (Tabel 2)

Strateegia	Kirjeldus
Usaldusväärne sõnumiedastaja	Sõnumiedastaja peab olema sihtauditooriumi silmis usaldusväärne. Sekulaarsed valitsused peavad kaasama valitsusväliseid organisatsioone religioosse ekstremismi ennetamiseks. Levinud on ka usaldusväärsete vaimulike ja endiste ekstremistide kaasamine oma sõnumi edastamiseks.
Õige sihtrühm	Sõnumi edastamisel tuleb hoolega valida, kellele seda edastatakse. Sihtrühm tuleb valida vastavalt programmi eesmärgile, tehes vahet, kas on ennetav või rehabiliteeriv suund. Selliselt kombineeritud meetod ehk õige auditoorium, õige sõnum ja usaldusväärne sõnumiedastaja on suurema tõenäosusega efektiivsem.
Erinevate meetodite kombineerimine	Erinevate tõmbe- ja tõukefaktorite rakendamine, et hõlmata nii usulise kui ka käitumusliku ekstremismiga seotud ilminguid. Eriti efektiivsena tuuakse välja sotsiaalteenuste lülitamine programmidesse.
Toetav suhtumine	Karistamise asemel haavatavasse gruppi kuuluvate isikute toetamine erinevate tegevuste kaudu. See on osutunud efektiivsemaks kui jõuline õiguskaitseiline sekkumine.
Kogukonna ja perekonna kaasamine	Olulise õppetunnina on välja toodud, et valitsused ei saa ennetada radikalismi üksinda. Kogukonnal ja perekonnal on nii suurem usaldusväärus kui ka paremad võimalused sihtrühmani jõudmiseks.

TABEL 2. Efektiivsete ennetusstrateegiate ülevaade

Allikas: Mullins (2016); autori koostatud

VASTUTAVATE AMETKONDADE NÄGEMUS RADIKALISEERUMISE OLUKORRAST EESTIS. Magistritöö raames tehtud empiirilise uuringuga selgus, et Eestis ekspertide antud hinnangud radikaliseerumise põhjuste kohta ühtivad paljuski teoreetiliste seisukohtadega ning teiste riikide kogemustega selles osas, mis puudutab sotsiaalseid põhjuseid, ligipääsu haridusele ja suhtelist tõrjutust. Samuti nähakse ühe peamise põhjusena puudulikku integratsiooni ja väga tõenäoliseks peetakse ka islamiradikalismi esiletõusu reaktsioonina paremäärmuslike ilmingutega ühiskonnas. Islamikogukonna integreerumise kui ühe olulisemaks peetud võimaliku radikaliseerumise mõjutaja osas lähevad ekspertide arvamused Eesti olukorda kirjeldades lahku. On arvamusi, et nad on väga hästi integreerunud ja on teisi arvamusi, mis ütlevad, et niivõrd teisest kultuurilisest ja religioosset keskkonnast tulnud inimesed Eesti ühiskonda ei integreeru. Sellest tulenevalt peaks täpsemalt uurima eelkõige uussisserändajatest islamikogukonna integreerumist Eesti ühiskonda, et teha kindlaks hetkeolukord.

Tööst selgus, et religioosset ideoloogiat radikaliseerumise algpõhjuseks Eestis ei nähta. Ollakse seisukohal, et Eesti islamikogukond on väike ja rahumeelne. Samas jäetakse autori hinnangul põhjendamatu tähelepanuta uussisserännanud ja konvertiidid, kelle usulised tõekspidamised ja praktikad erinevad ilmselt palju sinise traditsioonilise kogukonna omadest. Religiooni ja islamiradikalismi vahelise seose puudumine läheb vastuollu nii radikaliseerumise teooriaga kui ka rahvusvahelise praktikaga. Seega tuleks selgitada välja religiooni roll ja osatähtsus uussisserännanute ja konvertiitide hulgas ning nende seas enam järgitavad islamistlikud õpetused.

Huvitava järeldusena selgus magistritöös, et Eesti olukord on nii teiste riikide praktika kui ka teoreetiliste seisukohtade võrdluses väga erinev. Kõige suuremaks

islamiradikalismiga seotud ohuks peetakse ühiskonna lõhenemist ja seeläbi Venemaa võimalikku vaenulikku tegevust Eesti suunal. Klassikalist terrorirünnakut väga suure ohuna ei nähta. Radikaalidena peetakse kõige suuremaks ohuks ümberasustamisprogrammi raames saabunud pagulasi ja uussisserändajaid. N-ö vana islamikogukonda ja islamikonvertiite suure ohuna ei käsitleta.

Lisaks selgus uuringust, et radikaliseerumise ennetamise tõhustamiseks on vaja rohkem pöörata tähelepanu noortele kui potentsiaalselt radikaliseerumistele sihtühmale. Vaja on rohkem informeerida ühiskonda radikaliseerumise olemusest ja sellega seotud ohtudest. Ühiskonnas üldisemalt on tarvis esile tuua teavitust vajadust, et inimestel tekiks oskus ja harjumus riskide ilmnemisel teavitada kas politseid või muud kokkulepitud kontakti ja sellega ei kaasneks teavitajale endale ebapropetsionaalselt suurt menetluslike toimingute hulka. Oluline on vastava õigusliku raamistuse hindamine ja vajadusel kaasajastamine ning ELi õigusnormidega kooskõlla viimine. Suurt vajadus on kõikidel tasanditel radikaliseerumise eri aspektidega seotud koolituste järele. Oluliseks puuduseks saab pidada juba radikaliseerunud isikute deradikaliseerimisprogrammi puudumist (Tabel 3).

Eesti olukord erineb suuresti teiste riikide praktikast ja teoreetilistest seisukohtadest.

KOKKUVÕTE. Eesti vastutavates ametkondades puudub süsteemne ülevaade, millist ohtu islamiradikalism ühiskonnas kujutab, millised on selle peamised tekkepõhjused ja millised radikaliseerumise ennetamise meetmeid Eestis kasutatakse.

Strateegia	Kirjeldus
Hea koostöö	Rohkem tähelepanu noortele
Lõimumisele suunatud meetmed	Ühiskonna laiem informeerimine
Analüüsipõhine tegevus	Õigusnormide ühtlustamine
Sotsiaalpoliitilised meetmed	Teavitusega seotud menetluse parandamine
Ümberasustamisele eelnev pagulaste selektsioon	Puuduv deradikaliseerimisprogramm
Suurte kogukondade tekkimise vältimine	

TABEL 3. Eesti olukord radikaliseerumisvastaste praktikate kasutamisel

Allikas: autori koostatud

Lisaks saab uuringust tulenevalt teha järgmised järeldused:

- ▶ Eestis ekspertide antud hinnangud radikaliseerumise põhjuste kohta ühtivad paljuski teoreetiliste seisukohtadega ning teiste riikide kogemustega selles osas, mis puudutab sotsiaalseid põhjuseid, ligipääsu haridusele ja suhtelist tõrjutust. Ühe peamise põhjusena nähakse puudulikku integratsiooni ja väga tõenäoliseks peetakse ka islamiradikalismi esiletõusu reaktsioonina paremäärmuslikele ilmingutele ühiskonnas. Islamikogukonna integreerumise kui ühe olulisemaks peetud võimaliku radikaliseerumise mõjutaja osas lähevad ekspertide arvamused Eesti olukorda kirjeldades lahku.
- ▶ Religioosset ideoloogiat radikaliseerumise algpõhjusena Eestis ei nähta. Ollakse seisukohal, et Eesti islamikogukond on väike ja rahumeelne. Samas jäetakse töö autori hinnangul põhjendamatult tähelepanuta uus-sisserännanud ja konvertiidid, kelle usulised tõekspidamised ja praktikad erinevad ilmselt palju siinse traditsioonilise kogukonna omadest. Religiooni ja islamiradikalismi vahelise seose puudumine läheb vastuollu nii radikaliseerumise teooriaga kui ka rahvusvahelise praktikaga
- ▶ Eesti olukord radikaliseerumisega seotud ohtude käsitleluses nii teiste riikide praktika kui ka teoreetiliste seisukohtade võrdluses on väga erinev.

Kõige suuremaks islamiradikalismiga seotud ohuks peetakse ühiskonna lõhenemisest tulenevat Venemaa võimalikku vaenulikku tegevust Eesti suunal. Klassikalist terrorirünnakut väga suure ohuna ei nähta. Kõige suuremaks ohuks peetakse ümberasustamisprogrammi raames saabunud pagulasi ja uus-sisserändajaid. N-ö vana islamikogukonda ja islami-konvertiite suure ohuna ei käsitleta.

- ▶ Radikaliseerumise ennetamisalane koostöö Eestis eri ametkondade vahel on hea. Oluliseks peetakse ametkondade kaasatust ennetustegevusse ja suurt tähtsust omistatakse lõimumist soodustavatele tegevustele. Ametkonnad peavad tähtsaks vastuvõetavate pagulaste eelnevat selektsiooni ja suurte suletud kogukondade tekkimise vältimist. Samuti rõhutatakse, et igasuguste meetmete rakendamisele eelneks põhjalik ekspertanalüüs. Oluline on tõhustada ühiskonna infomeerimist radikaliseerumise olemuse ja sellega seotud ohtude kohta. Vajalik on esile tuua ühiskonnas üldisemalt teavitusvajadust, et inimestel tekiks oskus ja harjumus riskide ilmnemisel teavitada kas politseid või muud kokkulepitut kontakti ja sellega ei kaasneks teavitajale endale ebapropotsionaalselt suurt menetluslike toimingute hulka. Oluline on vastava õigusliku raamistuse hindamine ja kaasajastamine ning ELi õigusnormidega kooskõlla

viimine. Suur vajadus on kõikidel tasanditel radikaliseerumise erinevate aspektidega seotud koolituste järele. Oluliseks puuduseks saab pidada juba radikaliseerunud isikute jaoks deradikaliseerimisprogrammi puudumist. Eeltoodud järeldustele tuginedes tegi töö autor ettepanekud uurida täpsemalt Eesti islamikogukonna löimitust

ühiskonda, uurida täpsemalt religiooni rolli uus-sisserännanute ja konvertiitide hulgas, töötada välja laiem koolitusprogramm radikaliseerumise erinevate aspektide ja islami kultuurist ja usust tulenevate erisuste kohta. Samuti tegi töö autor ettepaneku deradikaliseerimisprogrammi väljatöötamiseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

- ALIMI, E. Y., BOSI, L., DEMETRIOU, C. (2015). The dynamics of radicalization: A relational and comparative perspective. New York: Oxford University Press.
- ALLEN, C. E. (2007). Threat of Islamic radicalization to the homeland. U.S. Senate Committee on Homeland Security and Governmental Affairs.
- BAKKER, E. (2006). Jihadi terrorists in Europe: Their characteristics and the circumstances in which they joined the jihad. An exploratory study. Glingendaal: Netherlands Institute of International Relations.
- BHUI, K., WARFA, N., JONES, E. (2014). Is violent radicalisation associated with poverty, migration, poor self-reported health and common mental disorders? – PLoS One, 9(3), 1–10.
- FLICK, U. (2006). An introduction to qualitative research. London: SAGE Publications.
- KRUGLANSKI, A. W. et al. (2014). The psychology of radicalization and deradicalization: How significance quest impacts violent extremism. – Advances in Political Psychology, 35(1), 69–93.
- KÜHLE, L., LINDEKILDE, L. (2012). Radicalisation and the limits of tolerance: A Danish case-study. – Journal of Ethnic and Migration Studies, 38(10), 1607–1623.
- MASKALIUNAITE, A. (2015). Exploring the theories of radicalization. – International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal, 17(1), 9–26.
- MCGILLOWAY, A., GHOSH, P., BHUI, K. (2015). A systematic review of pathways to and processes associated with radicalization and extremism amongst Muslims in Western societies. – International Review of Psychiatry, 1(27), 39–50.
- MULLINS, S. (2016). Countering violent extremism. – J. K. Wither, S. Mullins (eds.). Combating transnational terrorism. Sofia: Procon Ltd., 209–215.
- NEUMANN, P. R. (2008). Introduction. – Perspectives on radicalisation and political violence. Papers from the First International Conference on Radicalisation and Political Violence. London: International Centre for the Study of Radicalisation. – <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1234516938ICSRPerspectivesonRadicalisation.pdf>
- PRECHT, T. (2007). Home grown terrorism and Islamist radicalism in Europe from conversion to terrorism: An assessment of the factors influencing violent Islamist extremism and suggestions for counter radicalisation measures. Danish Ministry of Justice.
- RAIDLA-PUHM, K. (2017). Islamiradikalismi ohtude ennetamise meetmed Eestis. Sisekaitseakadeemia.
- SAGEMAN, M. (2004). Understanding terror networks. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- SCHMID, A. P., JONGMAN, A. J. (1998). Political terrorism: A new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- SILBER, M. D., BHATT, A. (2007). Radicalization in the west: The home grown threat. New York: NYPD Intelligence Division.
- SILKE, A. (2001). The devil you know: Continuing problems with research on terrorism. – Terrorism and Political Violence, 13(4), 1–14.
- TEDDLIE, C., YU, F. (2007). Mixed methods sampling a typology with examples. – Journal of mixed methods research, 1(1), 77–100.
- TRAVIS, A. (2008). The Guardian. – <https://www.theguardian.com/uk/2008/aug/20/uksecurity.terrorism1>
- UK HOME OFFICE. (2015). Channel guidance. HM Government. – <https://www.gov.uk/government/publications/channel-guidance>
- VELDHUIS, T., STAUN, J. (2009). Islamist radicalisation: A root cause model. Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- VIDINO, L., BRANDON, J. (2012). Countering radicalization in Europe. London: ICSR.